

"Ilo kasvaa yhdessä toimien"

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus- suunnitelma

2017 - 2019

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoitus	4
2.1 Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet	4
2.2 Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö	5
3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet	6
3.1 Opetuksen järjestäminen	6
3.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena	8
3.3 Elämänkatsomus vakaumus ja mielipide	8
3.4 Etninen tausta, kansallisuus ja kieli	8
3.5 Seksuaalikasvatus esiopetuksessa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta	9
3.6 Vammaisuus ja terveydentila	9
4. Toiminta kiusaamisen, syrjinnän ja häirinnän ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi	10
5. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen	10
6. Lähteet ja lisätietoa	11
7. Tunnemateriaalia esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyä varten	12

1. Johdanto

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa esiopetusyksiköitä laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että esiopetuksessa pitää olla 1.1.2017 suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja että esiopetusyksiköissä tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä.

Tasa-arvon edistäminen esiopetuksessa tarkoittaa sitä, että tyttöjä ja poikia kohdellaan tasapuolisesti ja syrjimättömästi kaikissa tilanteissa. Tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka ennaltaehkäisee sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä arjessa.

Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa esiopetuksessa ei esiinny syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltä eri elämänalueilla.

Tasa-arvon edistämässä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Kun kaikkien osaamista ja työtä arvostetaan oikeudenmukaisesti, edistää se lasten hyvinvointia ja viihtyvyyttä.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi keskeisiä toiminnan kehittämisalueita ovat

- syrjinnän ja syrjivien asenteiden tunnistaminen ja niihin puuttuminen
- toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteutuminen
- osallisuuden lisääminen.

Työryhmä 31.12.2016: Päivi Kemppainen, Terhi Kuusinen, Minna Valo, Tiina Rastas-Mäki, Petra Varttinen, Pia Lindholm

2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoitus

2.1 Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan:

- 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
- 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä)
- 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
- 4) ohjetta tai käskyä syrjiä.

Etninen syrjintä on ihmisten eriarvoista kohtelua sillä perusteella, että he kuuluvat tiettyyn etniseen tai kansalliseen ryhmään. Etnistä syrjintää voi olla myös erilaiseen asemaan asettaminen henkilön uskonnon tai kansalaisuuden perusteella.

Häirinnällä tarkoitetaan henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri.

Muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa sitä, että samanlaisessa tapauksessa ihmisiä tulee kohdella samalla tavoin. Tasapuolinen kohtelu on tärkeä hallinnon oikeusperiaate. Perustuslaki kieltää ihmisten asettamisen erilaiseen asemaan ilman hyväksyttävää perustetta. Hallintolain 6 § mukaan viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää yhteiskunnassa esiintyvän syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen voi merkitä poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja perustuu esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman säännöksen tai käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnisteta.

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän (esim. vanhuksat, lapset, etniset vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen eivätkä asteeltaan muodostu toisia syrjiviksi. Yhdenvertaisuuslain 7 § mukaan positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista. Laajasti tarkasteltuna positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan eri ryhmien tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja osallistumismahdollisuuksia eri elämänalueilla.

Kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta rasitetta esimerkiksi työnantajalle tai koulutuksen järjestäjälle, ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

2.2 Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014) 5a§

5 § (30.12.2014/1329)

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 a § (30.12.2014/1329)

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Esiopetuksessa toteutetaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely tammikuun aikana (liite).

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään tarvittaessa mutta vähintään kolmen vuoden välein.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325

6 §

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet

3.1 Opetuksen järjestäminen

Esiopetussuunnitelman perusteissa todetaan:

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja¹. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia

---

¹ Perusopetuslaki (628/1998) 2 §

kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate². Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa³. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvolain toteutumista.

Kaarinan esiopetuksessa huolehditaan, että lapsilla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Osassa esiopetusyksiköistä käytetään Miniverso – sovittelua epäselvien tilanteiden ja ristiriitojen selvittämiseen. Vertaissovittelussa kaikilla keskusteluun osallistuvilla on yhdenvertainen mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä asiasta ja tulla kuulluksi sekä osallistua tilanteiden ratkaisuihin. Vertaissovittelun keinoin annetaan mahdollisuus oppia sosiaalisia taitoja. Askeleittain-opetusohjelman avulla voidaan lapsille opettaa empatiataitoja, itsehillintä- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä tunteiden säätelyä. Esiopetuksessa on käytössä Kaarinan varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

Esiopetuksen aikuisten toiminnassa otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen.

Vaikka esiopetus on mahdollisimman sukupuolineutraalia eli lasten sukupuoleen kiinnitetään mahdollisimman vähän huomiota, otetaan opetuksessa myös huomioon ns. sukupuolisensitiivisyys eli tavoitteena on tunnistaa tyttöjen ja poikien erilaiset tarpeet eri

---

² Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

³ YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

ikä- ja kehitysvaiheissa. Opiskeluolot järjestetään sellaisiksi, että ne sopivat sekä tytöille että pojille. Erytystä huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei toisinaan etenkin poikien keskuudessa havaittava hyvän menestyksen väheksyminen johtaisi poikien

alisuoriutumiseen. Molempia sukupuolia tulee kannustaa löytämään omat henkilökohtaiset vahvuutensa.

3.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on jatkuvaa arjen havainnointia ja pedagogista dokumentointia lapsen osallisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Lapselle laaditaan esiopetuksessa oppimissuunnitelma yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Suunnitelman tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan yhdessä toimintavuoden aikana. Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana.

Esiopetuksessa lapsi harjoittelee itsearviointia ja on osallisena arjen toiminnan arvioinnissa, häntä rohkaistaan miettimään, missä hän on itse onnistunut ja mitä hänen mielestään tulisi oppia ja kertomaan mielipiteensä sekä omasta oppimisestaan että yhteisistä toiminnoista.

Kaarinassa lapsille annetaan lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia. Arvioinnissa noudatetaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen strategiapohjaista arviointi- ja kehittämissuunnitelmaa

3.3 Elämäkatsomus vakaumus ja mielipide

Syrjintä vakaumuksen perusteella tarkoittaa ihmisten elämäkatsomuksellisten arvojen loukkaamista. Kaarinan esiopetuksessa erilaisia vakaumuksia kunnioitetaan suhtautumalla niihin avoimesti ja yhdenvertaisesti. Ennakkoluuloja ja pelkoja ehkäistään ja poistetaan tietoisuutta lisäämällä. Lapsille järjestetään mahdollisuuksia tutustua eri uskontojen ja vakaumusten tapoihin, kunkin omia perinteitä kannatellen. Ruokailussa huomioidaan vakaumukseen liittyvä ruokavalio. Yleisissä tiedotteissa huomioidaan vakaumuksellinen näkökulma.

3.4 Etninen tausta, kansallisuus ja kieli

Kaarinan esiopetuksessa kaikki ihmiset nähdään samanarvoisina etnisestä taustastaan, kansallisuudestaan tai kielestään riippumatta. Syrjinnän ennaltaehkäisyyn kiinnitetään erityistä huomiota ja aikuiset toimivat tässä keskeisenä mallina. Syrjinnän tunnistaminen ja välitön puuttuminen nähdään keskeisenä. Erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja sallitaan. Esiopetuksessa huomioidaan lasten vaihtelevat taustat ja tarjotaan kokemus oman kielen ja kulttuurin tärkeydestä ja arvokkuudesta. Lapsen kulttuurisen identiteetin kehittymistä tuetaan paitsi kuuntelemalla lasten näkemyksiä ja mielipiteitä, myös avoimella ja kunnioittavalla suhtautumisella kaikkiin perheisiin. Keskustelevaa yhteistyötä huoltajien

kanssa toteutetaan lapsen perheen kielestä huolimatta käyttämällä tarvittaessa tulkkipalveluja.

3.5 Seksuaalikasvatus esiopetuksessa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta

Lapsen kehoon ja seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittely on tärkeä osa arkista lapsen kohtaamista. Lapsi on utelias, tutkii ja leikkii, ja hänellä on oikeus ikätasoiseen tietoon ja tukeen. Pohja ihmisen seksuaaliselle hyvinvoinnille luodaan varhaislapsuudessa, mutta lapsen seksuaalisuus ja seksuaalinen kehitys on täysin erilaista kuin nuoren tai aikuisen seksuaalisuus. Pienen lapsen kohdalla keskitytään antamaan tietoja kehon toiminnoista ja sopivuussäännöistä sekä tunteidenkäsittelyn taitoihin.

Lapsen seksuaalisuus on kehoitsetunnon ja kehonkuvan haltuunottoa sekä ymmärrystä rajoista ja oikeuksista suhteessa omaan kehoon. Nämä tiedot ja taidot lisäävät merkittävästi lasten hyvinvointia ja turvallisuutta. Lapsi ja nuori, jolla on hyvä kehoitsetunto, ottaa vastuuta kehostaan, hoitaa ja suojaa sitä vahingoittumiselta ja riskeiltä.

Aikuisen tärkeä tehtävä on kasvattaa lasta arvostamaan itseään juuri sellaisena kuin hän on, pitämään huolta omista rajoistaan ja kehittymään omalla tahdillaan. Tunteet tuntuvat kehossa ja vaikuttavat siinä. Voidaankin puhua kehotunnekasvatuksesta, joka on osa seksuaalikasvatusta. Kehontunnetaidot ovat osa tasa-arvoista ja yhdenvertaista seksuaalikasvatusta kaarinalaisessa esiopetuksessa.

Tavoitteena on lapsen myönteinen suhtautuminen omaa kehoaan ja tunteitaan kohtaan:

- myönteinen asenne omaan kehoon ja toisten kehoihin
- itsestä huolehtimisen taidot ja tiedot
- avoin ilmapiiri ja sanasto kehon tunteesta ja kehityksestä puhumiseen
- perustaidot tunteiden tunnistamisessa ja niiden kanssa pärjäämisessä
- taito erottaa myönteinen ja kielteinen läheisyys tai kosketus (miltä se omassa kehossa tuntuu)
- taito kysyä ja hakea tukea sekä apua

3.6 Vammaisuus ja terveydentila

Ketään ei syrjitä vamman tai terveydentilan perusteella. Lapsen kohtelu on yhdenvertaista ja asiallista, on sitten kyse psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta tai vammasta. Kun huoltaja on ilmoittanut lapsensa esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa tarvittaessa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä.

Esiopetuksessa tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai esiopetuspaikka osoitetaan ryhmästä, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Esteettömät kulkureitit merkitään selkeillä opasteilla. Esteettömyys (portaat, hissit, ovet, wc-tilat, valaistus, hälyä ja kaikua vaimentavat materiaalit) varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Ovien avautumismekanismit suunnitellaan siten, että kaikki voivat käyttää samoja kulkureittejä.

Viestintää (verkkosivut, oppaat, esitteet, opetusmateriaali, asiakirjat) kehitetään kaikkien saavutettavaan muotoon. Lapsen huoltajan kanssa sovitaan, mitä lapsen sairaudesta tai vammasta, voidaan kertoa esiopetuksessa muille lapsille ja heidän huoltajille.

4. Toiminta kiusaamisen, syrjinnän ja häirinnän ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi

Kaarinassa on kuntatason hyvinvointisuunnitelma ja yksikkökohtaiset oppilashuolto-suunnitelmat.

Ehkäiseminen:

- kasvattaja on läsnä ja havainnoi ja siten varmistaa lapsen turvallisen olon ennaltaehkäisemällä kiusaamistilanteet
- lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja on osallinen omaan arkeensa
- lasten kanssa keskustellaan kiusaamisesta ilmiönä
- kasvattaja ohjaa, on esimerkki ja asettaa rajat sekä kannustaa vuorovaikutukseen
- lapsiryhmässä ja yksikössä yhteisesti laaditut säännöt ja sopimukset, 0-toleranssi kiusaamisessa
- huoltajia kuullaan ja he ovat vahvasti osallisia lapsen arkeen

Puuttuminen ja selvittäminen:

- ohjeena Kaarinan kaupungin varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma sekä yksikkö- ja ryhmäkohtaiset suunnitelmat sisältäen tarvittaessa:
  - Ø dokumentoinnin tapahtumista
  - Ø osallistuneet lapset
  - Ø tilanteen seurannan
  - Ø jatkotyöskentelyn
  - Ø asiasta vastaavan kasvattajan
- osassa yksiköitä käytössä mm. Mini-Verso sovitteluohjelma sekä Askeleittain materiaali

5. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen

Jokainen esiopetusyksikkö selvittää ja arvioi miten lapset ja huoltajat kokevat tasa-arvon toteutuneen omassa esiopetusyksikössään. Tämän jälkeen sovitaan kehittämiskohteet ja konkreettiset toimenpiteet.

6. Lähteet ja lisätietoa

[Tasa-arvotyö on taitolaji - OPH:n opas sukupuolen tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa](#)

[Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta, Opas oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman laadintaan. Opetushallitus](#)

[Tasa-arvolaki 2015 \(Esite 2015\)](#)

[Tasa-arvolaki, oppilaitokset ja sukupuolen moninaisuus \(Esite 2015\)](#)

[Yhdenvertaisuuslaki](#)

[Tasa-arvolaki](#)

[Tasa-arvovaltuutettu](#)

<http://www.yhdenvertaisuus.fi/>

Esiopetussuunnitelma

Esiopetussuunnitelman perusteet

Hyvinvointisuunnitelma

Varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Turvataitoja lapsille (Turvataitokasvatuksen oppimateriaali, 2012)

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/keho-on-leikki/

7. Tunnemateriaalia esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyä varten

Mervi Juusola: Sosiaalisten taitojen treenikirja - Hyvän kaveruuden avaimet. *(Yli 100 harjoitusta; itsetunnon vahvistaminen, ystävyyden taidot, ryhmässä toimiminen, tunnetaitojen vahvistaminen, sisarussuhteet, kiusaamistilanteissa pärjääminen)**

Mervi Juusola ja Jonna Koski: Hyvä minä! Tutkimusretki itsetuntoon. Terapia- ja valmennuskeskus Helsingin majakka. *(Yli 100 harjoitusta; omat vahvuudet, tunteet, hyvä kaveruus ja puolensa pitämisen taito)**

Mervi Juusola ja Jonna Koski: Tunteiden aakkoset. Mielenvoimaa.net. *(Koskettava tarina isoista ja pienistä tunteista)**

Mervi Juusola ja Jonna Koski: Ystävyyden pelisäännöt. Voimakirja Oy. *(Satu lapsen sosiaalisista suhteista)**

Tiina Haapsalo, Katri Kirkkopelto ja Laura Repo: Mun ja Sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Lasten Keskus.*

Katri Kirkkopelto: PIKI. Lasten Keskus. *(Tarina ryhmässä tapahtuvasta kiusaamisesta, itsetunnon vahvistamisesta, tunteista ja ystävyydestä; liittyy edellä mainittuun kirjaan)**

PIKI. Materiaalipaketti.*

Raisa Cacciatore ja Helena Häkkinen: Ystävyys on ykkönen. Minerva. *(Tarina ystävyysuhteiden solmimisesta ja kiusaamisen estämisestä)**

Mary Hoffman ja Ros Asquith: Meidän ja muiden tunteet. Lasten Keskus.*

Lotta Uusitalo - Malmivaara ja Kaisa Vuorinen: Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. PS-Kustannus.*

Lotta Uusitalo - Malmivaara ja Kaisa Vuorinen: Huomaa hyvä! -toimintakortit. PS-Kustannus. *(Vahvuusvaris johdattaa lapset ja nuoret löytämään omat luontevahvuutensa)**

Tunnekuvat. Mikael Oppimis- ja ohjauskeskus.*

Tunteet tutuiksi -tehtäväkortit. PS-Kustannus.*

Tunne-etsivät. http://www.edu.fi/verkko_oppimateriaalit/tunne-etsivat *(Pelillinen oppimateriaali, jonka avulla harjoitellaan tunteiden tunnistamista puheesta ja kasvojen ilmeistä.)*

Maiju Mäki ja Tiia Lehto: Kadonnut avain - Aistielämyksiä tarjoava musiikkiliikuntaseikkailu. Kehitysvammaliitto ry, Opikse. (Kirja + CD; materiaalissa tutustutaan kuuden tuokion aikana eläimiin, joiden pulmia lapset saavat ratkaistavakseen. Pulmien aiheina ovat yksinäisyys, pelot, kateus, kuolema, kiusaaminen ja varastaminen.)

www.mielenterveysseura.fi (ilmaisia tai edullisia materiaaleja, esimerkiksi tunne- ja kaveritaitokortit)

* Saatavilla: vek/ lainakirjat/ -materiaalit (Piispanlähden lastentalossa)

Kaarinan esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely

Kysely tehdään tammikuussa. Ennen kyselyä pohjustetaan aihetta:

Käsitteiden avaaminen:

- tasa-arvo
- yhdenvertaisuus
- sukupuoli (poika / tyttö / muu)
- sekaryhmä
- kiusaaminen – häirintä – syrjintä – koskettelu
- sosiaalinen media

Keinoina esimerkiksi:

- keskustelu
- piirtäminen
- kirjoittaminen
- draama

Pohjustuksen jälkeen jokainen lapsi vastaa kyselyyn.

Kysely on muokattu OPH:n oppaan yläkoululaisille suunnatusta kyselystä.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely

Esiopetus

Sukupuoli: a) poika b) tyttö c) en halua vastata

		Kyllä	Joskus	Ei
1	Tuletko mielelläsi eskariin?			
2	Tunnetko olosi turvalliseksi eskarissa?			
3	Voitko leikkiä niitä leikkejä, joita haluat?			
4	Voitko leikkiä tyttöjen kanssa?			
5	Voitko leikkiä poikien kanssa?			
6	Ohjaavatko eskarin aikuiset tyttöjä ja poikia toimimaan yhdessä?			
7	Kannustetaanko tyttöjä ja poikia yhtä paljon?			
8	Suositaanko eskarissa enemmän tyttöjä kuin poikia?			
9	Suositaanko eskarissa enemmän poikia kuin tyttöjä?			
10	Onko sinua kiusattu ulkonäkösi takia?			
11	Nimitelläänkö lapsia erilaisuuden takia?			
12	Uskallan kertoa jollekin aikuiselle ikävistä asioista.			
13	Uskallan olla eskarissa sellainen kuin haluan.			